УДК 658.014.1:16
JEL G30, G34.
https://orcid.org/0000-0002-1777-9546
DOI https://doi.org/10.17721/tppe.2022.45.8

БАЮРА Д.О., д-р екон. наук, проф.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

КОРПОРАТИВНИЙ СЕКТЕТАР І КОРПОРАТИВНА БЕЗПЕКА ПІД ЧАС ВІЙНИ

У статті визначається особлива роль інституту корпоративного секретаря у підвищенні ефективності комунікацій між ключовими учасниками корпоративного управління з метою забезпечення корпоративної безпеки для акціонерних товариств. На основі системного підходу та аналізу корпоративної практики в Україні підкреслюються важливі та необхідні зміни в інституційному забезпеченні функціонування інституту корпоративного секретаря та необхідність поглиблення цифровізації сучасних корпоративних комунікацій щодо усіх видів економічної діяльності господарських товариств в умовах агресії.
Ключові слова: *корпоративне управління, корпоративний секретар, корпоративна безпека, заінтересовані особи, корпоративна реструктуризація.*

Постановка проблеми. У період війни роль та значення корпоративного управління невпинно зростає. По-перше, це пов'язано із виведенням із статутних капіталів власників, які виступають на стороні агресора, націоналізацією, передачею в управління та продажем активів. По-друге, із введенням санкцій щодо окремих юридичних і фізичних осіб. По-третє, з необхідністю проведення корпоративної реструктуризації акціонерних товариств під впливом чинників релокацій компаній, кардинальних організаційних змін та необхідністю побудови нових корпоративних структур і моделей корпоративного управління. У цих надскладних умовах зростає роль інституту корпоративного секретаря, який відповідає за корпоративні комунікації між органами управління, акціонерами, інвесторами та усіма заінтересованими особами.

Аналіз останніх публікацій. Науковий інтерес до питань, пов'язаних із корпоративним управлінням проявляє усе більше науковців. Однак, у сфері наукових пошуків проблематики розкриття функціонування інституту корпоративного секретаря в Україні існує не значна кількість наукових доробок. Окремі методичні рекомендації та загальні підходи до впровадження посади корпоративного секретаря в господарських товариствах надано у посібнику Владислави Ряботи [1], роль та значення інституту корпоративного секретаря розкрито також у власній праці [2].

Загалом інститут корпоративного секретаря формується на підставі отримання знань, компетенцій і навичків із міждисциплінарних положень різних економічних і правових дисциплін. З 2005 року посада корпоративного секретаря передбачена в Україні Класифікатором професій ДК 003:2005. Це дозволило господарським товариствам змінювати свою організаційно-управлінську структуру корпоративного управління та включати зазначену посаду в штатний розклад компаній. При цьому інститут корпоративного секретаря може існувати як колегіальний, так і односібний орган. В останній період роль та значення корпоративного секретаря буде зростати у зв'язку із прийняттям нової редакції Закону України «Про акціонерні товариства», який набуває чинності з 1 січня 2023 року [3]. Питання формування економічної безпеки суб'єктів підприємництва системно розглянуто у підручнику за редакцією професора Варналія З.С. [4]. У системі формування корпоративної безпеки та комінікацій корпоративного секретаря важливе місце також займає комплаєнс-контроль [5].

Невирішені частини проблеми. Потребують додаткових досліджень питання налагодження корпоративних комунікацій із ключовими стейкхолдерами акціонерних товариств – акціонерами, органами управління, персоналом, партнерами, державними інституціями в період агресії та ін. Крім того, необхідною умовою розуміння сучасних корпоративних комунікацій у системах корпоративного управління є поглиблення досліджень для забезпечення високого рівня корпоративної безпеки.

Метою статті є дослідження сутності та напрямів підвищення рівня функціонування інституту корпоративного секретаря через призму розвитку корпоративного управління в Україні, аналіз впливу чинників на формування корпоративної безпеки, а також побудова системи організаційних і трансформаційних змін у зв'язку з прийняттям Закону України «Про акціонерні товариства».

Методи дослідження. У процесі цього дослідження використовувались методи порівняння, аналізу і синтезу до положень підвищення ефективності функціонування інституту корпоративного секретаря, розкриття категорії «корпоративна безпека». Методи системного та структурного аналізу використовувались при розробці основних елементів зміни структури моделі корпоративного управління.

Результати дослідження. На функціонування систем корпоративного управління в Україні особливий вплив має війна. У цих надскладних умовах роль цифровізації у цій сфері ще більше зростає. З прийняттям нової редакції Закону України «Про акціонерні товариства» запроваджується новий механізм проведення загальних зборів акціонерного товариства із можливістю застосування електронного голосування. Тобто по-суті буде можливість акціонерам, або їх представникам брати участь у загальних зборах у дистанційному порядку із використанням засобів електронної системи.

Також у законі приведено норми до законодавства ЄС щодо представництва акціонерів на загальних зборах, у тому числі у процесах реорганізації акціонерних товариств – злиття, приєднання, виділення та поділу. Акціонерним товариствам

надається можливість самостійно обирати корпоративну структуру, зокрема однорівневу, або дворівневу. Це на наш погляд, значно спростить прийняття корпоративних рішень залежно від ринкової капіталізації та масштабів ведення бізнесу. При цьому однорівнева система передбачає, що функції корпоративного контролю та управління буде виконувати єдиний колегіальний орган, а саме рада директорів (Рис.1). Звичайно ключові стратегічні корпоративні рішення будуть приймати загальні збори акціонерів. Практично за однорівневої системи не потрібно формувати правління товариства.

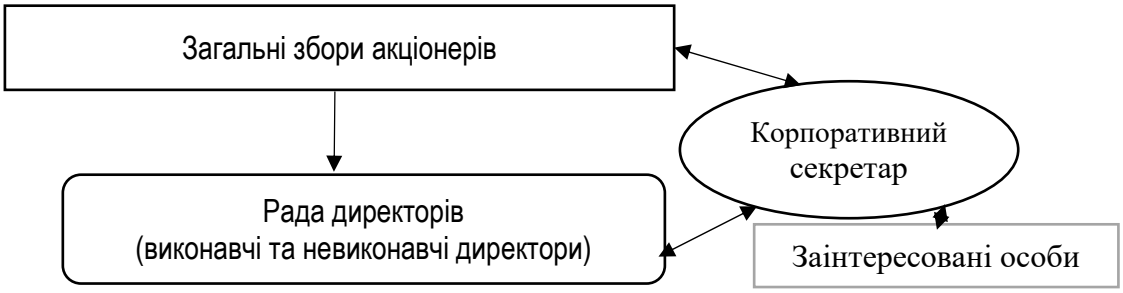

Рис.1. Однорівнева структура корпоративного управління

Дворівнева система корпоративного управління буде мати наглядовий орган (наглядову раду) та виконавчий орган (колегіальний або одноосібний). Виходячи із функцій системи корпоративного управління при дворівневій структурі виконавчий орган буде займатися виключно операційною діяльністю, а наглядова рада здійснюватиме корпоративний нагляд і контролінг, а також стратегічне корпоративне управління (Рис.2). Зокрема, наглядова рада повинна утворити відповідні комітети, наприклад комітет із внутрішнього аудиту, або комітет з інформаційної політики. У новому законі посилюється відповідальність також посадових осіб за дії, які спричиняють збитки товариству. Це на наш погляд, дасть можливість більше контролювати діяльність державних акціонерних компаній.

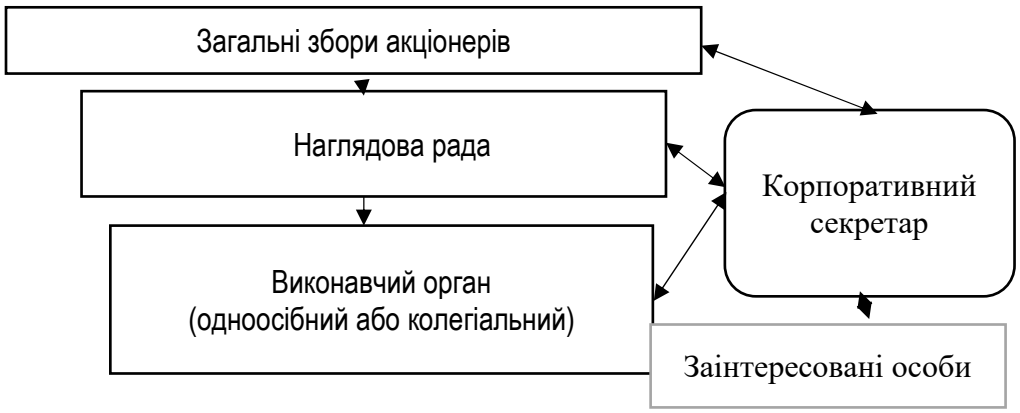

Рис.2. Дворівнева структура корпоративного управління

При дворівневій структурі корпоративного управління особлива роль відводиться корпоративній звітності. Звіт наглядової ради повинен містити інформацію не лише про внутрішню структуру наглядової ради, а також глибокий аналіз того, яким чином

її робота вплинула на зміни у фінансово-господарській діяльності акціонерного товариства.

Особливістю нових інституційних змін у системі корпоративного управління є введення нового інституту, а саме радника з корпоративних прав. Відповідно до статті 90-1 «радник з корпоративних прав - це юридична особа, яка на регулярній основі аналізує розкриття регульованої інформації про емітента та іншу інформацію про акціонерне товариство (за потреби), щодо акцій яких здійснено публічну пропозицію або акції яких допущені до торгів на організованому ринку, з метою надання акціонерам інформації, необхідної для прийняття ними рішення щодо використання права голосу акціонерів, шляхом поширення результатів досліджень, надання консультацій та будь-яких інших рекомендацій щодо використання права голосу» [3].

Також радник зобов'язаний щороку оприлюднювати на власному веб-сайті інформацію про результати своїх досліджень, консультації та будь-які інші рекомендації щодо використання права голосу. Тобто транспарентність у прийнятті рішень відповідно до обсягу корпоративних прав в Україні повинна зростати. Акціонерні товариства у корпоративному управлінні уже не зобов'язані створювати ревізійну комісію, як це було раніше. І функції комітетів з питань внутрішнього аудиту при наглядових радах досить часто дублювалися із окремими функціями ревізійної комісії.

Нові зміни передбачають посилення ролі інституту корпоративного секретаря. Адже корпоративний секретар повинен налагодити ефективну взаємодію між органами управління. У однорівневій структурі корпоративного управління - між радою директорів і загальними зборами акціонерів, а у дворівневій – між виконавчим органом, наглядовою радою та загальними зборами акціонерів. Також зростає роль корпоративного секретаря у налагодженні взаємодії товариства та акціонерами. При цьому із введенням до системи корпоративного управління радника з корпоративних прав випливає, що корпоративний секретар буде також тісно співпрацювати із ним. Окремо слід виокремити ще й таку важливу функцію корпоративного секретаря, як взаємодія із інвесторами. Оскільки посилюються вимоги до корпоративного управління у державних і публічних акціонерних товариствах, то роль та значення корпоративного секретаря буде зростати.

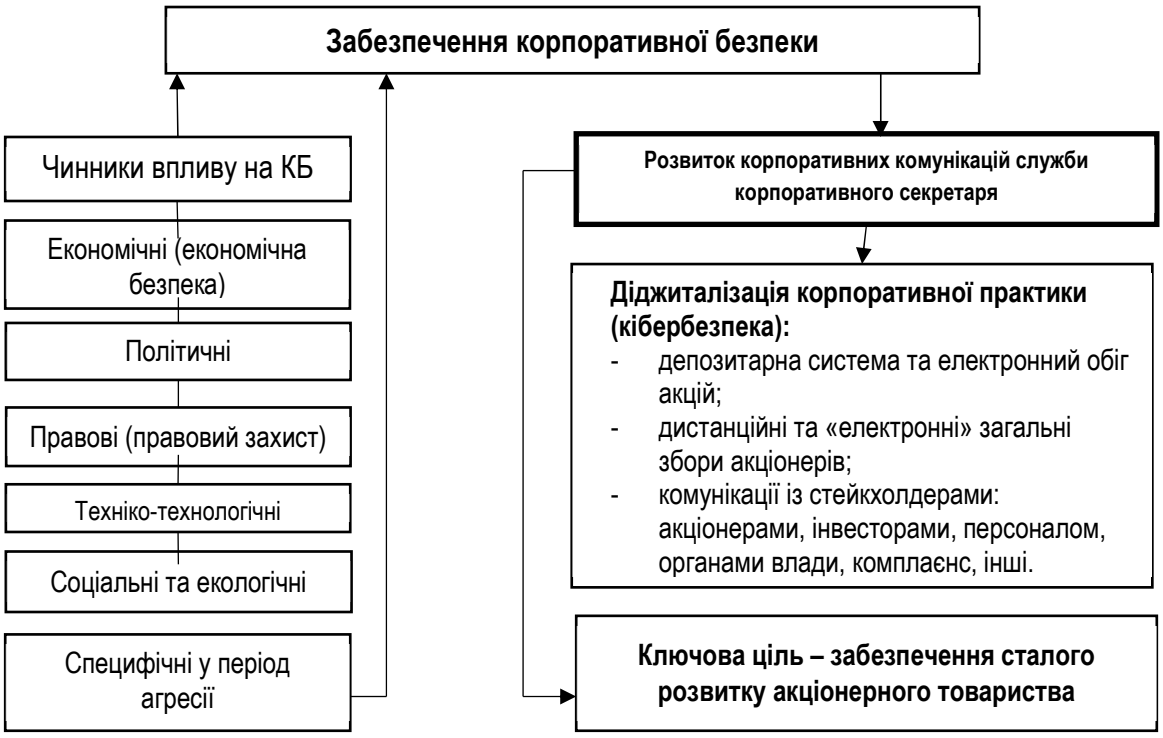

Рис. 3. Система формування корпоративної безпеки

Як випливає із рис.3 у період агресії можуть виникати специфічні чинники щодо формування корпоративної безпеки. Наприклад, 6 листопада цього року відповідно до Закону України від 17 травня 2019 року №4765 «Про передачу майна в умовах воєнного стану» було прийнято рішення про відчуження у власність держави активів стратегічно важливих підприємств, зокрема «МоторСіч», «ЗапоріжтрасформаторЗ», «АвтоКрАз», «Укрнафти» та «Укртатнафти». За різними джерелами активи зазначених підприємств оцінюються у майже 1 млрд.грн. Forbes оцінює відчужені державою активи у $956,5 млн. До початку агресії 24 лютого вартість активів була у 2,5 раза вищою - $2,426 млрд. Відповідно до чинниго законодавства, після завершення воєнного стану, активи можуть бути повернуто бувшим власникам, або ж відшкодована їх вартість. Важливо підкреслити, що це вплинуло не лише на мажоритарних акціонерів, але й міноритарних. Також на даний час на підприємствах сформовано нові органи управління, в тому числі наглядові ради. Звичайно такі дії змінили структуру корпоративного управління і вимагають нових комунікацій від корпоративного секретаря.

Практично обіг акцій у період агресії призупинено в Україні, окрім державних облігацій. На період дії воєнного стану емітенти цінних паперів звільняються від обов'язку розкривати регульовану інформацію, крім розкриття особливої інформації в строки встановлені відповідно до Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки». Цей чинник також особливо впливає на формування системи корпоративної безпеки. Крім того, як у період дії воєнного стану загальні збори акціонерів акціонерного товариства можуть бути виключно шляхом

дистанційного проведення. Для запровадження електронних загальних зборів акціонерів необхідний певний перехідний період. Адже, вони не передбачають не передбачають спільної присутності на них акціонерів або їх представників та проводяться виключно шляхом електронного заочного голосування акціонерів з використанням нової авторизованої електронної системи у порядку, встановленому цим Законом та нормативно-правовими актами НКЦПФР. Нагадаємо, що авторизована електронна система - це програмно-технічний комплекс Національного депозитарію цінних паперів, що забезпечує ідентифікацію і реєстрацію власників цінних паперів (їх представників) для участі у зборах власників цінних паперів. Це також вимагає додаткових зусиль у забезпеченні корпоративної безпеки.

Отримані результати дослідження дають підстави стверджувати, що у найближчій перспективі буде неухильно зростати роль корпоративного секретаря у забезпеченні формування ефективної корпоративної безпеки на підприємствах корпоративного типу, про це зазначено на рисунку 3. Корпоративна безпека на наш погляд охоплює різні типи безпеки, в тому числі економічну, соціальну, екологічну.

Висновки. Отже, в Україні після набуття нового Закону «Про акціонерні товариства» будуть формуватися однорівневі та дворівневі стуктури корпоративного управління, а також з'явиться радник з корпоративних прав, будуть зростати вимоги до формування системи корпоративної безпеки, як у державному корпоративному секторі, так і приватному.

Проведений аналіз актуальних окремих проблем подальшої трансформації системи корпоративного управління в Україні засвідчує про необхідність подальших наукових пошуків щодо розвитку інституту корпоративного секретаря у системі органів управління корпоративним бізнесом.

Зокрема, необхідно додатково обґрунтувати значення та інструменти корпоративних комунікацій інституту корпоративного секретаря із заінтересованими особами, а також визначити його місце у системі забезпечення корпоративної безпеки та сталого розвитку господарських товариств.

Література.

1. Корпоративний секретар: рекомендації для українських товариств: посібник / В. Рябота. - К.: Міжнародна фінансова корпорація, 2005. - 160 с.
2. Баюра Д.О. Служба корпоративного секретаря як інститут удосконалення системи корпоративного управління публічних акціонерних товариств/Д. Баюра // Україна: аспекти праці. - Київ, 2012, №1.- с.27-31.
3. Закон України «Про акціонерні товариства» від 27.07.2022р. № 2465-IX. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text
4. Економічна безпека суб'єктів підприємництва: підручник/ за ред. З.С. Варналія. Чернівці: Технодрук, 2020. 458 с.
5. Griffith Sean J. Corporate Governance in an Era of Compliance. William & Mary Law Review. – 2016. – Vol. 57. – № 6. Fordham Law Legal Studies Research Paper. № 2766661. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ssrn.com/abstract=2766661

References.

1. Corporate secretary: recommendations for Ukrainian companies: manual / V. Ryabota. - K.: International Financial Corporation, 2005. - 160 p.
2. Baiura D.O. The service of the corporate secretary as an institute for improving the system of corporate management of public joint-stock companies/D. Baiura // Ukraine: aspects of work. - Kyiv, 2012, No. 1. - pp. 27-31.
3. Law of Ukraine "On Joint-Stock Companies" dated 07.27.2022 No. 2465-IX. Access mode: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text
4. Economic security of business entities: textbook/ edited by Z.S. Varnalia. Chernivtsi: Technoprint, 2020. 458 p.
5. Griffith Sean J. Corporate Governance in an Era of Compliance. William & Mary Law Review. – 2016. – Vol. 57. – № 6. Fordham Law Legal Studies Research Paper. № 2766661.: https://ssrn.com/abstract=2766661

Baiura D.O.
Doctor of Sciences (Economics), Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv

CORPORATE SECRETARY AND CORPORATE SECURITY IN WAR

The article defines the special role of Corporate Secretary's institute in increasing the effectiveness of communication between key participants in order to ensure corporate security for joint-stock companies. On the basis of a systemic approach and analysis of corporate practice, important and necessary changes in the institutional support for the functioning of the Corporate Secretary institute and the need for deepening digitalization of modern corporate communication regarding all types of economic activity of companies in conditions of aggression are emphasized.

The study has confirmed that it is necessary to develop new tools for establishing corporate communication with key stakeholders of joint-stock companies – shareholders, management bodies, personnel, partners, state institutions and other stakeholders during the period of aggression.

The formation of corporate security includes communication with all its constituents particularly in the field of economic, social, environmental, personnel and technical and technological security. In addition, during the period of digitalization of business processes, special attention should be paid to cyber security.

The analysis of the actual specific problems of further transformation of the corporate governance system in Ukraine demonstrates the need for further scientific research on the development of the corporate secretary institute in the system of corporate business management bodies.

The results of the study suggest that in the near future the role of the corporate secretary in ensuring the formation of effective corporate security at corporate-type enterprises will steadily increase. In our opinion, corporate security covers various types of security, including economic, social, and environmental.

Key words: *corporate governance, corporate secretary, corporate security, corporate restructuring.*